

The Saigon International
University

Khóa luận
tốt nghiệp

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUỐC TẾ SÀI GÒN

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP

Ngành

Luật kinh tế Quốc tế

**TÍNH PHÁP LÝ CỦA ĐỒNG TIỀN ẢO BITCOIN - PHÁP LUẬT CỦA
MỘT SỐ NƯỚC VÀ KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM**

Sinh viên: Lê Thị Duyên Lành

MSSV: 97381901650

Giảng viên hướng dẫn: ThS. Nguyễn Thị Quỳnh Anh

**The Saigon
International
University**

Lewis Campus

Email: admission@siu.edu.vn
Website: www.siu.edu.vn

Thành phố Hồ Chí Minh, tháng 6 năm 2024

LỜI CẢM ƠN

Em xin gửi lời cảm ơn chân thành đến quý thầy cô trường Đại học Quốc tế Sài Gòn đã luôn đồng hành, hướng dẫn tận tình và giúp đỡ em cũng như sinh viên của Khoa, của trường để hoàn thành tốt Khóa luận tốt nghiệp lần này. Bằng tất cả sự tận tâm và lòng yêu nghề, quý thầy, cô luôn bên cạnh, đôn đốc, nhắc nhở em từ giai đoạn xây dựng đề cương chi tiết đến lúc hoàn thành Khóa luận tốt nghiệp. Đặc biệt, em mong muốn gửi lời cảm chân thành và sâu sắc nhất đến giảng viên hướng dẫn – cô Quỳnh Anh đã là người truyền lửa, giữ lửa và giúp đỡ em hoàn thành đề tài “*Tính pháp lý của đồng tiền ảo Bitcoin - pháp luật của một số nước và kinh nghiệm cho Việt Nam*”.

Qua đề tài này, em rút ra được rất nhiều kinh nghiệm quý giá cho bản thân về kỹ năng viết và xây dựng tư duy pháp lý của bản thân để ngày càng phát triển hơn trong tương lai. Đề tài “*Tính pháp lý của đồng tiền ảo Bitcoin - pháp luật của một số nước và kinh nghiệm cho Việt Nam*” tuy đã hoàn chỉnh về mặt hình thức nhưng về nội dung và định hướng tư duy vẫn là vấn đề luôn luôn cần phải nghiên cứu và trau dồi. Do đó, em mong quý thầy cô nói chung và cô Quỳnh Anh nói riêng thông cảm và chỉ dẫn để hoàn thiện đề tài một cách tốt nhất có thể.

Một lần nữa, em xin chân thành cảm ơn!

DANH MỤC BẢNG BIỂU VÀ HÌNH ẢNH MINH HỌA

Bảng 2.1. Biểu đồ giá trị trung bình của Bitcoin theo từng năm.....	19
Bảng 2.2. Thống kê của The Block về lượng truy cập các sàn giao dịch tiền ảo....	20
Hình 2.3. Những quốc gia nào giao dịch Bitcoin nhiều nhất.....	21
Hình 3.1. Tính hợp pháp của Bitcoin tại một số quốc gia và vùng lãnh thổ 2018....	28

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Tình hình nghiên cứu	2
3. Mục tiêu nghiên cứu	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
5. Phương pháp nghiên cứu	4
6. Đóng góp của đề tài	5
7. Cơ cấu đề tài	5
CHƯƠNG 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ ĐỒNG TIỀN ẢO BITCOIN ..	7
1.1. Khái niệm tiền ảo Bitcoin	7
1.2. Đặc điểm của tiền ảo Bitcoin	8
1.3. Ưu và nhược điểm của tiền ảo Bitcoin	10
1.4. Blockchain – xương sống của Bitcoin	13
1.5. Quá trình hình thành tiền ảo Bitcoin	14
KẾT LUẬN CHƯƠNG 1	16
CHƯƠNG 2: THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VỀ ĐỒNG TIỀN ẢO BITCOIN TẠI VIỆT NAM	17
2.1. Thực trạng sử dụng và phát triển tiền ảo Bitcoin tại Việt Nam	17
<i>2.1.1. Thực trạng công nhận tiền ảo Bitcoin</i>	<i>17</i>
<i>2.1.2. Thực trạng giá trị tiền ảo Bitcoin</i>	<i>18</i>
<i>2.1.3. Thực trạng lượng truy cập về tiền ảo Bitcoin</i>	<i>19</i>
<i>2.1.4. Thực trạng giao dịch tiền ảo Bitcoin</i>	<i>20</i>
2.2. Pháp luật Việt Nam liên quan đến tiền ảo Bitcoin	21
<i>2.2.1. Quy định về địa vị pháp lý</i>	<i>21</i>
<i>2.2.2. Quy định về khả năng thanh toán</i>	<i>23</i>

2.2.3. Quy định về thuế.....	24
2.2.4. Quy định khác có liên quan.....	25
KẾT LUẬN CHƯƠNG 2.....	27
CHƯƠNG 3: PHÁP LUẬT LIÊN QUAN ĐẾN TIỀN ẢO BITCOIN CỦA MỘT SỐ NƯỚC TRÊN THẾ GIỚI VÀ KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM.....	28
3.1. Quy định pháp luật của một số nước trên thế giới.....	28
3.1.1. Pháp luật của Liên Minh Châu Âu.....	29
3.1.2. Pháp luật của Nhật Bản.....	33
3.2. Kiến nghị xây dựng khung pháp lý của Việt Nam.....	36
3.2.1. Sự cần thiết xây dựng khung pháp lý về tiền ảo.....	36
3.2.2. Xây dựng quy định chính thức về khái niệm “tiền ảo” tại văn bản quy phạm pháp luật.....	37
3.2.3. Xây dựng lộ trình để chấp nhận tiền ảo là phương tiện thanh toán.....	38
3.2.4. Xây dựng quy định về thuế đối với tiền ảo.....	38
3.2.5. Xây dựng quy định về quản lý các sàn giao dịch tiền ảo.....	39
KẾT LUẬN CHƯƠNG 3.....	40
KẾT LUẬN.....	41
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	42

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Bước sang thế kỷ 21, thế kỷ của sự đổi mới và phát triển không ngừng, kéo theo đó là những cơ hội và cả những thách thức được đặt ra trong mọi mặt của cuộc sống từ xã hội đến kinh tế. Trong đó Tài chính – tiền tệ là một lĩnh vực quan trọng và không kém phần nhạy cảm, được mọi quốc gia trên thế giới vô cùng quan tâm. Cùng với sự phát triển của xã hội, tiền tệ với chức năng là trung gian trao đổi là yếu tố thiết yếu trong sự phát triển của xã hội loài người. Theo dòng lịch sử, tiền tệ cũng phát triển và thay đổi cùng với sự phát triển của con người. Tiền tệ có thể mang hình thức tiền giấy hoặc tiền kim loại (tiền pháp định) do Nhà nước (ngân hàng trung ương, Bộ Tài chính,...) phát hành, tiền hàng hóa (vỏ sò, gạo, muối, vàng), tiền thay thế (coupon, dặm bay, điểm thưởng, phỉnh poker,...) hoặc tiền ảo - điển hình là Bitcoin.

Trong thời đại mới, do sự phát triển mạnh mẽ của các tổ chức tín dụng và sự bứt phá của lĩnh vực công nghệ thông tin và viễn thông, nhiều hình thái tiền tệ xuất hiện. Trong đó không thể không nhắc đến sự xuất hiện đầy mới mẻ của đồng tiền ảo trên không gian mạng Internet.

Tiền ảo gần đây được xem là một loại tài sản mới do con người tạo ra. Dưới sự kết hợp tinh vi của công nghệ thông tin và đang trở thành một trong những hiện tượng xã hội. Vấn đề về tiền ảo là một vấn đề mà dù muốn hay không thì các nhà và các cơ quan làm luật phải đối diện. Bitcoin ra đời từ năm 2009, tuy không phải là đồng tiền ảo đầu tiên thậm chí xuất hiện sau các đồng tiền ảo như đồng Linden của Second life hay thậm chí Vcoin của VTC nhưng Bitcoin đã thay mình và dần trở thành đồng tiền ảo có giá trị bậc nhất thế giới.¹

Bitcoin phát triển ở các nước trên thế giới, hiện đang được du nhập vào Việt Nam và trở nên “nóng hổi” vào những năm gần đây. Hiện tại, Bitcoin đang thu hút sự quan tâm của rất nhiều người. Dù một số nước đã bắt đầu hợp pháp hóa dòng tiền Bitcoin nhưng tại Việt Nam không công nhận đồng tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng. Qua đó đã tạo nên những vấn đề gây tranh cãi về Bitcoin. Hiện pháp luật Việt Nam chưa có khung pháp lý chính thức, rõ ràng về tiền ảo, tiền điện tử, tiền kỹ thuật

¹ Nhật Nam, “Giao dịch Bitcoin tại Việt Nam là “phạm pháp””, *Tạp chí điện tử*, [https://vneconomy.vn/giao-dich-bitcoin-tai-viet-nam-la-pham-phap.htm] (truy cập ngày 10/6/2024).

số, tiền mã hóa... Tuy nhiên dù chưa được công nhận và chấp nhận lưu thông nhưng thị trường tiền ảo Bitcoin vẫn diễn sôi nổi và mang đến khá nhiều rủi ro ra như sự việc sàn giao dịch IFAN sụp đổ làm mất ước tính là 15.000 tỷ của người các nhà đầu tư². Câu hỏi được đặt ra là “dù không được chấp nhận và có nhiều rủi ro nhưng tại sao thị trường bitcoin vẫn diễn ra rất sôi nổi?”

Xuất phát từ những bất cập trên, sinh viên quyết định lựa chọn đề tài “*Tính pháp lý của đồng tiền ảo Bitcoin - pháp luật của một số nước và kinh nghiệm cho Việt Nam*” để tiến hành nghiên cứu.

2. Tình hình nghiên cứu

Hiện nay chưa có nhiều tài liệu nghiên cứu về tiền ảo Bitcoin một cách chuyên sâu và đa dạng. Tuy nhiên qua quá trình tìm tòi, em đã chọn lọc được nhiều tác phẩm có giá trị khoa học cao, là nền tảng để xây dựng khóa luận.

Về các sách tham khảo, sách chuyên khảo tiêu biểu như:

- Sách Xây dựng và hoàn thiện khung pháp lý về tiền ảo trong bối cảnh hội nhập và phát triển do tác giả Nguyễn Minh Oanh chủ biên phát hành bởi Nhà xuất bản Tư pháp năm 2019: Trong cuốn sách này tác giả đã làm rõ những hiểu biết tổng quan về tiền ảo như khái niệm, đặc điểm và phân loại... đồng thời phân tích thực trạng pháp luật liên quan đến tiền ảo trong các văn bản pháp luật cụ thể của Việt Nam. Cuốn sách cũng bình luận thực tiễn về tiền ảo ở Việt Nam, thực trạng pháp luật một số nước về tiền ảo và kiến nghị hoàn thiện chính sách về tiền ảo tại Việt Nam. Tuy nhiên trong giai đoạn khoa học và kỹ thuật phát triển nhanh chóng như hiện nay, thực trạng hoạt động liên quan đến tiền ảo và pháp luật các quốc gia về tiền ảo đã có nhiều thay đổi so với thời điểm cuốn sách được ra đời.

- Sách “Một số vấn đề pháp lý về Tài sản mã hóa, Tiền mã hóa” do các tác giả Phan Chí Hiếu, Nguyễn Thanh Tú làm chủ biên được phát hành bởi Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật năm 2019: Tại cuốn sách này, các tác giả đã phân tích tổng quan về tài sản mã hóa, tiền mã hóa ở góc độ nhận thức chung, công nghệ liên quan, cơ hội và thách thức, đồng thời nghiên cứu kinh nghiệm quốc tế về tài sản mã hóa và tiền mã hóa. Cuốn sách cũng phân tích thực trạng pháp luật Việt Nam theo các hoạt

² “Nhà đầu tư vào tiền ảo iFan kêu bị lừa 15.000 tỷ đồng”, Vnexpress, [<https://vnexpress.net/nha-dau-tu-va-o-tien-ao-ifan-keu-bi-lua-15-000-ty-dong-3734520.html>] (truy cập ngày 10/6/2024).

động liên quan đến tiền ảo và bình luận thực tiễn một số vụ việc tại Việt Nam, bên cạnh đó đề xuất hướng tiếp cận và định hướng hoàn thiện khung pháp lý cho Việt Nam. Tuy nhiên, do được ra đời vào năm 2019, đến nay, nhiều vấn đề liên quan đến tiền ảo đã được thay đổi so với những thông tin được đưa ra trong sách.

Về bài viết chuyên đề, báo và tạp chí chuyên ngành có thể kể đến như:

- Bài viết “Hoàn thiện khung pháp luật về tiền ảo tại Việt Nam” của tác giả Trần Thị Thu Hằng đăng trên Tạp chí Dân chủ & Pháp luật số 6 (351) năm 2021: Bài viết chủ yếu làm rõ thực trạng pháp luật Việt Nam đối với bản chất pháp lý của tiền ảo, nêu ra một số khó khăn, thách thức và gợi mở hoàn thiện chính sách pháp luật về tiền ảo cho Việt Nam.

- Bài viết “Xây dựng khung pháp lý quản lý giao dịch tiền ảo - Qua nghiên cứu pháp luật Nhật Bản và một số gợi mở cho Việt Nam” của tác giả Nguyễn Lưu Lan Phương và tác giả Lê Thị Thuỳ Nhi đăng trên Tạp chí Pháp luật và Thực tiễn số 45/2020 năm 2020: Bài viết phân tích tổng quan về tiền ảo và quan điểm pháp lý về quản lý giao dịch tiền ảo trên thế giới, đồng thời tập trung nghiên cứu thực tiễn áp dụng khung pháp lý về quản lý giao dịch tiền ảo tại Nhật Bản, nêu ra thực trạng pháp lý tiền ảo tại Việt Nam và gợi mở cho Việt Nam xây dựng khung pháp lý quản lý giao dịch tiền ảo.

- Sách “Blockchain and Cryptocurrency: International Legal and Regulation Challenges” của các tác giả Dean Armstrong QC, Dan Hyde và Sam Thomas do Nhà xuất bản Bloomsbury Professional phát hành năm 2019: Cuốn sách này đề cập đến nhiều vấn đề xoay quanh công nghệ blockchain và tiền ảo, trong đó bao gồm quy định về tiền ảo trên thế giới và vấn đề phát hành tiền ảo lần đầu (ICO).

- Sách “Cryptocurrencies and Cryptoassets - Regulatory and Legal Issues” của các tác giả Andrew Haynes và Peter Yeoh phát hành bởi Nhà xuất bản Informa Law from Routledge năm 2020: Cuốn sách này đề cập đến khía cạnh pháp lý và quy định pháp luật về tiền ảo ở một số nước Châu Âu và Châu Á..

Thông qua quá trình khảo cứu tài liệu có liên quan đến nội dung của đề tài, sinh viên nhận thấy các công trình khoa học trên tuy đã đem lại những giá trị quý giá ở cả góc độ lý luận và thực tiễn, là tài liệu tham khảo hữu ích nhưng thực tế chưa có công trình nào nghiên cứu trực tiếp, toàn diện tính pháp lý của đồng tiền ảo Bitcoin tại Việt Nam. Trên cơ sở đó, sinh viên đã quyết định chọn đề tài “*Tính pháp lý của*

đồng tiền ảo Bitcoin - pháp luật của một số nước và kinh nghiệm cho Việt Nam” để làm khóa luận tốt nghiệp.

3. Mục tiêu nghiên cứu

Khi nghiên cứu về *“Tính pháp lý của đồng tiền ảo Bitcoin - pháp luật của một số nước và kinh nghiệm cho Việt Nam”*, sinh viên hướng đến: Làm rõ các vấn đề lý luận, pháp lý về đồng tiền ảo Bitcoin; sau đó thông qua nhận xét quy định pháp luật của một số quốc gia trên thế giới để đưa ra các kinh nghiệm xây dựng hệ thống các quy phạm pháp luật về tiền ảo Bitcoin, nâng cao hiệu quả quản lý Nhà nước về tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng tại Việt Nam.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu của đề tài

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là đặc tính của tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng; các quy định pháp luật có liên quan đến tiền ảo Bitcoin hiện hay tại Việt Nam và pháp luật về tiền ảo của một số quốc gia trên thế giới.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Đề tài tập trung nghiên cứu về đặc tính của tiền ảo mã hóa và cụ thể là tiền ảo Bitcoin; các văn bản quy phạm pháp luật của Việt Nam có thể áp dụng để điều chỉnh các vấn đề liên quan đến tiền ảo như Luật Ngân hàng Nhà nước, Luật Công nghệ thông tin, pháp luật thuế, ... Đồng thời đề tài cũng nghiên cứu thực trạng hoạt động của tiền ảo Bitcoin và tìm hiểu pháp luật của các quốc gia trên thế giới phát triển mạnh mẽ về tiền ảo để từ đó đưa ra một số kiến nghị hoàn thiện pháp luật Việt Nam.

5. Phương pháp nghiên cứu

Để nghiên cứu đề tài *“Tính pháp lý của đồng tiền ảo Bitcoin - pháp luật của một số nước và kinh nghiệm cho Việt Nam”*, sinh viên đã áp dụng các phương pháp nghiên cứu sau đây:

- Phương pháp phân tích, tổng hợp: Tập trung vào việc phân tích các văn bản pháp lý cụ thể liên quan đến Bitcoin và tiền ảo tại Việt Nam. Nghiên cứu các văn bản, quy phạm pháp luật đã ban hành và sự phát triển của quy định liên quan trong thời gian gần đây.

- Phương pháp phân tích pháp lý và so sánh: Nghiên cứu các văn bản pháp lý liên quan đến tiền ảo và Bitcoin của các nước khác nhau, bao gồm các quy định, luật lệ, chính sách và quy định của các tổ chức quốc tế như Châu Âu, Nhật Bản, v.v. Phân tích sự khác biệt, điểm chung, và xu hướng phát triển. Tìm hiểu các kinh nghiệm trong việc thích ứng và áp dụng quy định pháp lý về Bitcoin và tiền ảo từ các nước khác có thể áp dụng cho Việt Nam. Đánh giá những thành công và thách thức mà các quốc gia này đã trải qua. Kết quả của nghiên cứu sẽ cung cấp một cái nhìn tổng quát về tình hình pháp lý của Bitcoin và tiền ảo ở các nước trên thế giới, từ đó rút ra những bài học và đề xuất cụ thể cho việc phát triển pháp lý ở Việt Nam trong lĩnh vực này.

- Phương pháp nghiên cứu lịch sử và phân tích xu hướng: Điều tra lịch sử pháp lý của Bitcoin và tiền ảo tại các quốc gia đã đi trước Việt Nam, đặc biệt là các sự kiện pháp lý quan trọng và các vụ việc nổi bật. Phân tích xu hướng và dự đoán pháp lý trong tương lai.

6. Đóng góp của đề tài

Về ý nghĩa khoa học, đề tài nghiên cứu có hệ thống các vấn đề lý luận, pháp lý chung về tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng. Trên cơ sở đó, đề tài có những đánh giá khách quan, toàn diện về tiền ảo Bitcoin cũng như rút ra một số kinh nghiệm từ hệ thống pháp luật của một số quốc gia trên thế giới và đề xuất kiến nghị hoàn thiện hệ thống pháp luật về tiền ảo Bitcoin tại Việt Nam.

Về giá trị ứng dụng, đề tài giúp người đọc có cái nhìn tổng quan về tiền ảo Bitcoin không chỉ những thông tin về đặc tính tiền ảo mà còn nhìn nhận, đánh giá thực tiễn quy định pháp luật của Việt Nam hiện nay và quy định pháp luật của một số quốc gia trên thế giới. Từ đó, rút ra một số bài học kinh nghiệm hữu ích cho Việt Nam. Em hy vọng khoá luận này sẽ trở thành tài liệu tham khảo hữu ích cho việc học tập, nghiên cứu và vận dụng trong thực tiễn nghiên cứu về tiền ảo hiện nay cũng như cho tầm nhìn dài hạn trong tương lai.

7. Cơ cấu đề tài

Ngoài mục lục, danh mục tài liệu tham khảo, phần mở đầu và kết luận, khoá luận được chia làm 2 phần:

Chương 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ ĐỒNG TIỀN ẢO BITCOIN

Chương 2: THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VỀ ĐỒNG TIỀN ẢO BITCOIN
TẠI VIỆT NAM

Chương 3: PHÁP LUẬT LIÊN QUAN ĐẾN TIỀN ẢO BITCOIN CỦA MỘT
SỐ NƯỚC TRÊN THẾ GIỚI VÀ KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM

CHƯƠNG 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ ĐỒNG TIỀN ẢO BITCOIN

1.1. Khái niệm tiền ảo Bitcoin

Trên thế giới hiện nay vẫn chưa có khái niệm thống nhất về tiền ảo. Cùng với sự hình thành và phát triển của tiền ảo, nhiều quốc gia và tổ chức trên thế giới đã đưa ra các khái niệm khác nhau về tiền ảo khi xây dựng hệ thống các quy phạm pháp luật điều chỉnh về loại tiền này. Tuy nhiên hiện nay Việt Nam vẫn chưa có cách hiểu thống nhất trên phạm vi cả nước về tiền ảo.

Theo Từ điển Tiếng Việt thông dụng (Dictionary of common Vietnamese), “*tiền*” là “*vật đúc bằng kim loại hoặc in bằng giấy do ngân hàng phát hành, dùng chi tiêu và trao đổi hàng hóa*”³; “*ảo*” là “*giống như thật nhưng không phải là thật*”⁴. Ghép nghĩa các từ, có thể hiểu “*tiền ảo là tiền đúc bằng kim loại hoặc in bằng giấy do ngân hàng phát hành nhưng lại không có thật, dùng chi tiêu và trao đổi hàng hóa*”. Việc luận giải bằng cách chiết tự mặc dù đã thể hiện được bản chất không có thật của tiền ảo nhưng chưa thể hiện đầy đủ nội hàm, dễ dẫn đến cách hiểu sai lệch cho người đọc rằng tiền ảo chính là tiền giả (vì không phải là thật), bằng giấy hoặc kim loại, do ngân hàng phát hành và có thể dùng để chi tiêu, trao đổi hàng hóa. Điều này hoàn toàn không phù hợp ở Việt Nam hiện nay bởi tiền ảo chưa được Nhà nước chính thức thừa nhận bằng bất kỳ văn bản nào và chưa được đưa vào lưu thông tiền tệ chính thức.

Trong khoa học pháp lý, tiền ảo được hiểu là “*Là biểu hiện kỹ thuật số của giá trị có thể có trong giao dịch kỹ thuật số và có các chức năng: Phương tiện trao đổi; là một đơn vị kế toán, lưu trữ giá trị, nhưng không phải là tiền pháp định tại một quốc gia nào. Tiền ảo không được phát hành, không được bảo đảm của pháp luật của quốc gia nào. Các chức năng của tiền ảo được xác định trên đây chỉ được thực hiện theo ý chí thỏa thuận của các chủ thể trong cộng đồng, những người sử dụng tiền ảo trong giao dịch*”⁵. Khác với định nghĩa theo từ điển, cách hiểu này mang tính chất đặc tả,

³ Nguyễn Như Ý (2003), Từ điển Tiếng Việt thông dụng (Dictionary of common Vietnamese), NXB. Giáo dục, tr.779.

⁴ Nguyễn Như Ý (2003), Từ điển Tiếng Việt thông dụng (Dictionary of common Vietnamese), NXB. Giáo dục, tr.17.

⁵ Phùng Trung Tập, “Tiền ảo và những khía cạnh của tiền ảo”, *Tạp chí Kiểm sát*, số 15/2018, [<https://vksndtc.gov.vn/tin-tuc/cong-tac-kiem-sat/tien-ao-va-nhung-khia-can-h-cua-tien-ao-d10-t1037.html?Page=1#new-related>] (truy cập ngày 11/6/2024).

trong chừng mực nhất định đã tiếp cận được với bản chất và địa vị pháp lý của tiền ảo; đồng thời thể hiện đây là loại lưu trữ giá trị đặc biệt, có thể áp dụng trong một cộng đồng nhất định và hoàn toàn khác với tiền pháp định do ngân hàng Nhà nước phát hành.

Mỗi góc độ tìm hiểu về khái niệm tiền ảo đều có những ưu điểm và hạn chế riêng, góp phần tạo nên cách hiểu toàn diện và đầy đủ nhất về khái niệm “tiền ảo” hiện nay. Cùng với bản chất và địa vị pháp lý của tiền ảo tại Việt Nam, tác giả rút ra định nghĩa được hiểu xuyên suốt khóa luận về thuật ngữ này như sau: *“tiền ảo là cách gọi để chỉ một đơn vị kế toán lưu trữ, không tồn tại dưới bất kỳ một hình thức vật lý nào và không đại diện cho bất kỳ đồng tiền quốc gia nào; không được phát hành bởi ngân hàng Nhà nước; chỉ tồn tại dưới hình thức kỹ thuật số mà không được chấp nhận quy đổi một cách rộng rãi ra các đồng tiền vật lý khác”*. Hiện nay có rất nhiều loại đồng tiền ảo được phát hành bởi các cá nhân, tổ chức; trong đó nổi bật nhất phải kể đến Bitcoin. Từ khái niệm về tiền ảo nêu trên có thể hiểu về thuật ngữ Bitcoin như sau: *“Bitcoin là một tên gọi của một loại đồng tiền ảo, nó không tồn tại dưới bất kỳ một hình thức vật lý nào và không đại diện cho bất kỳ đồng tiền quốc gia nào; không được phát hành bởi ngân hàng Nhà nước; chỉ tồn tại dưới hình thức kỹ thuật số mà không được chấp nhận quy đổi một cách rộng rãi ra các đồng tiền vật lý khác”*.

1.2. Đặc điểm của tiền ảo Bitcoin

Khi nhắc đến Bitcoin, nhiều người thường nhầm lẫn đây là cách gọi khác của tiền ảo nhưng trên thực tế thì Bitcoin là tên của một đồng tiền ảo. Do đó, Bitcoin mang toàn bộ đặc điểm nổi bật của tiền ảo như sau:

Thứ nhất, tính thanh toán, trao đổi.

Dù không phải là tiền pháp định nhưng tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng có thể được sử dụng để thanh toán, trao đổi. Đây là lý do vì sao Bitcoin lại được gọi là “tiền”. Tại nhiều quốc gia, tiền ảo cũng như Bitcoin vẫn chưa được chấp nhận là tiền tệ hay phương tiện thanh toán chính thức, nhưng tại một số nước, pháp luật cũng không cấm việc thanh toán hàng hóa, dịch vụ bằng Bitcoin, miễn là các bên giao dịch chấp nhận việc thanh toán, trao đổi này.⁶ Người mua có thể thanh toán thủ công bằng

⁶ Mỹ Hân, “Bitcoin là phương thức thanh toán hợp pháp ở những quốc gia nào?”, *Tạp chí Thương Gia*, [<https://stockbiz.vn/tin-tuc/bitcoin-la-phuong-thuc-thanh-toan-hop-phap-o-nhung-quoc-gia-nao/23721320>]

cách nhập hoặc sao chép địa chỉ công khai của ví người bán và chuyển tiền mã hóa từ ví của mình sang ví đó. Bên cạnh đó, tại một số đơn vị kinh doanh, người mua cũng có thể đơn giản là quét mã QR và chấp nhận thanh toán.⁷

Thứ hai, tính ảo.

Bitcoin tồn tại trên môi trường kỹ thuật số. Vì tồn tại trong môi trường kỹ thuật số nên đặc điểm nổi bật kế tiếp của Bitcoin chính là tính chất “ảo”. Tất cả các hoạt động phát hành, lưu giữ, chuyển nhượng Bitcoin đều được thực hiện trên môi trường kỹ thuật số. Bitcoin không tồn tại vật chất trong đời sống xã hội mà gắn liền với “thế giới mạng” và nằm trong sự quản lý, nắm giữ của các chủ thể thông qua mạng internet. Có thể thấy tất cả các định nghĩa nêu trên về tiền ảo đều thể hiện đặc điểm này.

Thứ ba, cơ chế kiểm soát giao dịch.

Bitcoin không được phát hành bởi ngân hàng trung ương của một nhà nước mà do bất kỳ tổ chức, cá nhân nào tạo ra. Đây là một đặc điểm nổi bật của tiền ảo. Việc kiểm soát các giao dịch tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng không được thực hiện tập trung tại một tổ chức hay cơ quan nào mà sẽ do chính cộng đồng sử dụng tiền ảo đó kiểm soát lẫn nhau dựa vào blockchain - một trong những công nghệ cơ sở của tiền ảo. Blockchain có thể cung cấp một cơ sở dữ liệu phân tán phi tập trung, ghi nhận thông tin về các giao dịch tiền ảo và mọi người đều có thể truy cập được các thông tin này mà không cần đến tổ chức hoặc cơ sở dữ liệu trung tâm.⁸

Thứ tư, tính bảo đảm giá trị.

Giá trị của hầu hết các đồng tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng không được bảo đảm bởi một giá trị vật chất nào và không đại diện cho bất kỳ đơn vị tiền tệ pháp định nào. Thông thường, tiền pháp định hay các phương tiện thanh toán khác thường được bảo đảm bằng một loại tài sản có giá trị như vàng, lúa mì, kim cương...⁹ Tuy nhiên, giá trị của Bitcoin lại do cộng đồng người sử dụng quyết định qua quá trình sử

(truy cập ngày 15/6/2024).

⁷ “Giải Thích Về Thanh Toán Tiền Mã Hóa”, *Binance Academy*, [https://www.binance.com/vi/square/post/226839] (truy cập ngày 15/6/2024).

⁸ Mark Gates, *Blockchain: Bản chất của Blockchain, Bitcoin, Tiền điện tử, Hợp đồng thông minh và tương lai của tiền tệ*, NXB. Lao động, Hà Nội, 2017, tr.37.

⁹ “Tiền”, *Wikipedia*, [https://vi.wikipedia.org/wiki/Ti%E1%BB%81n] (truy cập ngày 15/6/2024).

dụng và phát triển chúng. Ngoài ra, giá trị của Bitcoin còn bắt nguồn từ nhiều thuộc tính và quan trọng hơn hết là lòng tin của người dùng.¹⁰

Thứ năm, tính mã hóa.

Bitcoin cũng như các loại tiền ảo khác đều có một cặp khóa, bao gồm khóa công khai (public key) và khóa riêng tư (private key). Khóa công khai được chia sẻ với người khác để nhận giao dịch. Còn khóa riêng tư giống như một mật khẩu, giúp bảo mật “ví” tiền ảo của mình và được sử dụng để xác nhận mỗi khi giao dịch với người khác.¹¹ Điều đặc biệt là công nghệ blockchain sử dụng mật mã học và mã hóa cao cấp giúp các khóa riêng tư này an toàn hơn các mật khẩu tiêu chuẩn thông thường.

1.3. Ưu và nhược điểm của tiền ảo Bitcoin

Mặc dù vẫn còn nhiều quốc gia trên thế giới chưa thừa nhận Bitcoin là đơn vị tiền tệ hợp pháp nhưng không thể phủ nhận những ưu điểm sau của đồng tiền ảo này:

- Bảo mật: Dữ liệu giao dịch Bitcoin nhập vào hệ thống blockchain gần như không thể sửa đổi, nhờ đó tránh được tình trạng gian lận qua việc ngụy tạo giao dịch và lịch sử dữ liệu. Cũng nhờ đó, các giao dịch chuyển tiền dựa vào blockchain sẽ tạo nên một lịch sử hoạt động rõ ràng từ điểm khởi đầu của blockchain, cho phép chủ sở hữu khi truy cập vào hệ thống có thể dễ dàng kiểm tra mọi giao dịch.

- Phi tập trung: Bitcoin được xây dựng trên công nghệ blockchain hoạt động trên mạng lưới máy tính phi tập trung. Toàn bộ máy tính trong mạng lưới blockchain đều có một phiên bản sao lưu dữ liệu, thay vì chỉ có một cơ sở dữ liệu trung tâm do một tổ chức, cá nhân nắm giữ. Để có thể ngụy tạo dữ liệu trên blockchain, cần xâm nhập đồng thời hơn 50% số máy tính trong mạng lưới, điều này hiện nay gần như không thể thực hiện được. Từ đó, tính phi tập trung giúp giảm rủi ro thất thoát và sai hỏng dữ liệu.¹²

¹⁰ Binance Academy, “Tại sao Bitcoin lại có giá trị?”, [<http://academy.binance.com/vi/articles/why-does-bitcoin-have-value>] (truy cập ngày 02/6/2024).

¹¹ “Bitcoin là gì? Tất tần tật những thứ cần biết về BTC”, *Coin68*, [<https://coin68.com/bitcoin-la-gi/>] (truy cập ngày 16/6/2024).

¹² Mark Gates, *Blockchain: Bản chất của Blockchain, Bitcoin, Tiền điện tử, Hợp đồng thông minh và tương lai của tiền tệ*, NXB. Lao động, Hà Nội, 2017, tr.37.

- Tiết kiệm chi phí: Điều đặc biệt trong giao dịch tiền ảo cũng như Bitcoin là chi phí gửi tiền ảo hoàn toàn tự nguyện trả bởi người gửi. Phí gửi tiền ảo mã hóa càng cao thì giao dịch đó càng được mạng lưới ưu tiên xử lý trước. Và phí này rẻ hơn rất nhiều so với việc thanh toán quốc tế qua thẻ tín dụng hoặc chuyển khoản quốc tế. Điển hình, nếu thanh toán quốc tế qua thẻ tín dụng, phía doanh nghiệp sẽ mất 2 - 3% chi phí thanh toán thẻ và khách hàng sẽ mất khoảng 5% chi phí chuyển đổi ngoại tệ. Trong khi đó, chi phí tiền ảo gửi mã hóa không phụ thuộc vào số lượng gửi, điều này khiến người dùng cân nhắc đến việc gửi tiền bằng tiền mã hóa khi cần gửi số lượng tiền lớn.¹³

- Ẩn danh: Tính ẩn danh là một đặc điểm riêng biệt của tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng. Tiền ảo Bitcoin không gắn với thực thể trong thế giới thật, mà gắn với địa chỉ “ví”¹⁴. Việc đăng ký và sở hữu các ví tiền ảo Bitcoin cũng không yêu cầu người dùng phải cung cấp thông tin cá nhân, do đó rất khó để xác định chủ thể giao dịch là ai. Điều này có thể xem như là lý tưởng để bảo vệ danh tính người giao dịch. Tuy nhiên cũng cần lường trước các rủi ro mà tính ẩn danh của các giao dịch tiền ảo có thể mang lại.

Đi kèm với những ưu điểm kể trên, tiền ảo Bitcoin cũng ẩn chứa rất nhiều nhược điểm khiến các quốc gia trên thế giới lo ngại khi cân nhắc xem đây là đồng tiền hợp pháp. Cụ thể:

- Thiếu tính riêng tư: Tiền ảo Bitcoin trên hệ thống blockchain phi tập trung thiếu tính riêng tư. Số dư tài khoản và các giao dịch của bất kỳ ai đều có thể được truy cập dễ dàng vào bất cứ thời điểm nào từ bất kỳ người dùng nào khác trong hệ thống. Khi một người biết địa chỉ tiền ảo Bitcoin của người khác, họ có thể xem được thông tin số dư và toàn bộ lịch sử giao dịch chuyển tiền của người đó. Điều này cũng gây nên lo ngại rằng tại các quốc gia có tình trạng tội phạm công nghệ cao như Nga và Trung Quốc, thông tin cá nhân có thể bị lợi dụng để gây hại cho những người sinh

¹³ Nguyễn Minh Oanh, *Xây dựng và hoàn thiện khung pháp lý về tiền ảo trong bối cảnh hội nhập và phát triển*, NXB Tư pháp, Hà Nội, 2019, tr.71-72.

¹⁴ “Ví” tiền ảo ở đây được hiểu là tài khoản quản lý tiền ảo của chủ sở hữu trên không gian mạng Internet – tương tự như ví ngân hàng, ví MoMo (hay còn được gọi là tài khoản ngân hàng, tài khoản MoMo).

sống và khách du lịch tới các quốc gia đó.¹⁵

- Lo ngại về bảo mật: Các hệ thống tiền ảo sử dụng mật mã học và mã hóa cao cấp an toàn hơn các mật khẩu tiêu chuẩn thông thường. Tuy nhiên, nếu người dùng quên khóa riêng tư thì không có cách nào để có thể truy cập được tài khoản của mình. Người dùng không thể chứng minh danh tính để lấy lại quyền truy cập như việc họ có thể làm nếu quên mật khẩu của ngân hàng truyền thống.

- Trở thành công cụ thực hiện các hoạt động bất hợp pháp: Tiền ảo trên hệ thống blockchain với tính ẩn danh cao là môi trường lý tưởng để các tội phạm rửa tiền, tài trợ khủng bố và các hoạt động phi pháp khác như mua bán ma túy, đánh bạc,.. hoạt động. Trên thực tế, các vụ việc này đã diễn ra khá nhiều và khiến nhiều người có cái nhìn tiêu cực đối với tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng.¹⁶

- Rủi ro “lỗ hổng” kỹ thuật và tấn công quá bản: Bitcoin hiện nay được nhiều người lưu trữ trên các sàn giao dịch tiền ảo. Tuy nhiên, theo các chuyên gia, dù các sàn này là ứng dụng sử dụng công nghệ blockchain nhưng thực chất vẫn là các ứng dụng web, mobile và vẫn có “lỗ hổng” kỹ thuật như các phần mềm truyền thống. Bên cạnh đó, đa phần các dự án blockchain thường có mã nguồn mở nên nếu có “lỗ hổng” sẽ rất dễ bị khai thác bởi hacker.¹⁷

- Không tồn tại quyền quản lý tập trung: Hệ thống dựa trên nền tảng blockchain được thiết kế để thay thế vai trò trung gian của bên thứ ba, trao lại trách nhiệm và quyền kiểm soát cho các cá nhân tham gia giao dịch. Điều này gây ra các khó khăn khi các quyết định trong hệ thống không đạt được sự đồng thuận của đa số thành viên. Không những thế, như đã phân tích ở trên về nhược điểm bảo mật, khi người dùng làm mất mật khẩu hay bị đánh cắp tiền trong tài khoản, sẽ không có một đơn vị trung

¹⁵ Mark Gates, *Blockchain: Bản chất của Blockchain, Bitcoin, Tiền điện tử, Hợp đồng thông minh và tương lai của tiền tệ*, NXB. Lao động, Hà Nội, 2017, tr.101.

¹⁶ VOV, “Khó xử lý lừa đảo vì thiếu khung pháp lý cho tiền ảo, tài sản ảo”, Ủy ban nhân dân tỉnh Hà Tĩnh, [<https://hatinh.gov.vn/vi/tin-tuc-su-kien/tin-bai/18907/kho-xu-ly-lua-dao-vi-thieu-khung-phap-ly-cho-tien-ao-tai-san-ao>] (truy cập ngày 17/6/2024).

¹⁷ Lưu Quý, Khương Nha, “Lỗ hổng bảo mật có thể làm sụp đổ các dự án blockchain”, *VnExpress*, 04/4/2022, [<http://vnexpress.net/lo-hong-bao-mat-co-the-lam-sup-do-ca-du-an-blockchain-4447268-tong-thuat.html>] (truy cập ngày 04/6/2024).

gian nào đứng ra hỗ trợ giải quyết.

- Mức độ chấp nhận thấp: Do không có sự đảm bảo giá trị cộng thêm lịch sử hình thành và phát triển còn ít so với các loại tiền truyền thống nên tiền ảo và đặc biệt là Bitcoin vẫn chưa được chấp nhận rộng rãi. Bên cạnh đó, công nghệ và cách thức sử dụng Bitcoin tương đối phức tạp, người dùng cần phải có thời gian làm quen để có thể sử dụng.

- Giá cả biến động thất thường: Giá trị thị trường của tiền ảo Bitcoin không chỉ phụ thuộc vào độ hiếm của nó mà còn phụ thuộc vào những biến động thường xuyên, liên tục theo sự quan tâm và đánh giá của các nhà đầu tư về khả năng của nó trong tương lai. Mặt khác, vì không có cơ quan nhà nước quản lý khung biên độ giá, nên sự biến động tăng giảm thất thường của các đồng tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng vượt xa mức độ biến động của các đồng tiền truyền thống.

1.4. Blockchain – xương sống của Bitcoin

Cách thức mà Bitcoin được mã hóa là một cuộc cách mạng trong lĩnh vực công nghệ thông tin - đó chính là công nghệ “Blockchain”.

Blockchain (hay cuốn sổ cái) là hệ thống cơ sở dữ liệu cho phép lưu trữ và truyền tải các khối thông tin (block). Chúng được liên kết với nhau nhờ mã hóa. Các khối thông tin này hoạt động độc lập và có thể mở rộng theo thời gian. Chúng được quản lý bởi những người tham gia hệ thống chứ không thông qua đơn vị trung gian. Nghĩa là khi một khối thông tin được ghi vào hệ thống Blockchain thì không có cách nào thay đổi được. Chỉ có thể bổ sung thêm khi đạt được sự đồng thuận của tất cả mọi người. Blockchain được thiết kế để chống lại việc gian lận, thay đổi của dữ liệu. Khối thông tin mà chúng ta đang nhắc đến là những cuộc trao đổi, giao dịch trong thực tế.¹⁸

Cách thức hoạt động của Blockchain là để một block – khối thông tin được thêm vào Blockchain, phải có các yếu tố sau:

- Phải có giao dịch: nghĩa là phải có hoạt động mua bán, trao đổi diễn ra.
- Giao dịch đó phải được xác minh: mọi thông tin liên quan đến giao dịch như

¹⁸ “Blockchain là gì?”, Itviec, [<https://itviec.com/blog/blockchain-la-gi/>] (truy cập ngày 15/6/2024).

thời gian, địa điểm, số tiền giao dịch, người tham gia... đều phải được ghi lại. Ví dụ: khi xem tình trạng đơn hàng, bạn sẽ biết được mình đã order những gì, tổng tiền là bao nhiêu, khi nào thì nhận được hàng...

- Giao dịch đó phải được lưu trữ trong block: bất cứ lúc nào bạn cũng xem lại được thông tin đơn hàng mà mình đã thực hiện. Chúng được lưu trữ trong mục “Quản lý đơn hàng”. Block đó phải nhận được hash (hàm chuyển đổi một giá trị sang giá trị khác) chỉ khi nhận được hash thì một block mới có thể được thêm vào blockchain.

Công nghệ Blockchain là kết tinh từ sự thành công của cuộc cách mạng 4.0. Bitcoin vận hành thông qua Blockchain hay nói cách khác, chính Blockchain là xương sống, là linh hồn của cơ cấu hoạt động của đồng tiền Bitcoin.

1.5. Quá trình hình thành tiền ảo Bitcoin¹⁹

Năm 1982, nhà khoa học máy tính David Chaum đề xuất khái niệm về tiền ảo lần đầu tiên. Tiền ảo này được mô tả chi tiết trong bài báo của ông với tựa là “Blind signatures for untraceable payments” (Chữ ký ẩn danh cho những thanh toán không muốn phát hiện), là một hình thức mã hóa mới tạo ra sự riêng tư giữa hai bên trao đổi mà không có sự can thiệp của bên thứ ba. Để hiện thực hóa ý tưởng của mình, năm 1990, David Chaum đã tạo ra công ty DigiCash. Nhưng đến cuối những năm 90, công ty DigiCash đã bị phá sản.

Năm 1992, hai nhà mật mã là Cynthia Dwork and Moni Naor đã có những nghiên cứu giá trị có liên quan đến vấn đề này. Và đến năm 1997, Adam Back đã phát minh ra một hệ thống PoW (thuật toán đồng thuận) đầu tiên tên Hashcash. Về sau sẽ trở thành tiền đề cho Bitcoin.

Năm 1998, hai ý tưởng khác về tiền điện tử là Bmoney của Wei Dai và BitGold của Nick Szabo. Những ý tưởng này sử dụng và phát triển HashCash tạo ra hệ thống vận hành là các bit, các chuỗi giao dịch tương tự như hệ thống của Bitcoin. Trên cơ sở các nghiên cứu và thuật toán đó, đến năm 2008, Bitcoin xuất hiện. Nó được sáng tạo bởi nhân vật ẩn danh tên Satoshi Nakamoto. Ngày 18/8/2008, tên miền bitcoin.org được đăng ký. Ngày 31/10/2008, Bitcoin lần đầu được nhắc đến trong bản cáo bạch

¹⁹ “Lịch sử của Blockchain và Bitcoin”, *Tap chí Bitcoin*, [<https://tapchibitcoin.io/lich-su-cua-blockchain-va-bitcoin.html>] (truy cập ngày 15/6/2024).